

VILÁG- TÖRTÉNET

5. (37.) évfolyam 2015. 1.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET FOLYÓIRATA

- **BARABÁS GÁBOR**
VIOLA OPOLEI HERCEGNŐ ÉS KÁLMÁN SZLAVÓN HERCEG
- **GYÖRKÖS ATTILA**
MAGYAR–FRANCIA DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOK
A KÉSŐ KÖZÉPKORBAN (1457–1490)
- **CSÁKÓ JUDIT**
MAGYARORSZÁGI MESTER A FRANCIA ERETNEK ÉLÉN?
- **PÉTERFI BENCE**
A MAGYAR KIRÁLYSÁG ÉS A BAJOR HERCEGSÉG
DIPLOMÁCIAI-POLITIKAI KAPCSOLATAI A 15–16. SZÁZADBAN
- **SZEMLE**
VARGA SZABOLCS, KELENHEGYI ANDOR ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Bottoni Stefano (felelős szerkesztő)
Bíró László (szerkesztő), Farkas Ildikó, Martí Tibor,
Skorka Renáta (rovatvezetők)
Katona Csaba (olvasószerkesztő)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Anderle Ádám, Borhi László,
Erdődy Gábor, Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Papp Imre, Pók Attila, Poór János

5. (37.) évfolyam 2015. 1.

TARTALOM

A középkori diplomácia és a Szentszék (Skorka Renáta)	1
<i>Tanulmányok</i>	
Barabás Gábor: Viola opolei hercegnő és Kálmán szlavón herceg. Egy historiográfiai vita margójára	5
Maléth Ágnes: Gui de Boulogne magyarországi itineráriuma	29
Uhrin Dorottya: Kutyafejűek és marhalábúak. 13. századi mongol kifejezések a Historia Tartarorumban	43
Györkös Attila: „Hosszú és érett mérlegelés után beleegyezett a szövetségbe.” Magyar–francia diplomáciai kapcsolatok a késő középkorban (1457–1490)	61
Csákó Judit: Magyarországi mester a francia eretneknek élén? Néhány megjegyzés az 1251. évi pásztorkeresztes mozgalom történetének elbeszélő forrásaihoz	79
<i>Műhely</i>	
Péterfi Bence: A Magyar Királyság és a Bajor Hercegség diplomáciai-politikai kapcsolatai a 15–16. században. Hungarikakutatók a müncheni levél- és kéziratárakban	113
<i>Visszhang</i>	
Lővei Pál: Zsigmond király Konstanzban, 2014	145
<i>Szemle</i>	
Régi egregiusok (Varga Szabolcs)	153
Megtérés a kontextushoz (Kelenhegyi Andor)	157
Rendiség és honvédelem Horvátországban és Szlavóniában a 16. században (Varga Szabolcs)	160

Jelen számunkat Skorka Renáta szerkesztette.

CONTENTS

Medieval Diplomacy and the Holy See (Renáta Skorka)	1
<i>Studies</i>	
Gábor Barabás: Duchess Viola of Opole and Coloman, Duke of Slavonia. Contribution to a Historiographical Dispute	5
Ágnes Maléth: Some Remarks on the Itinerary of Cardinal Gui de Boulogne in Hungary	29
Dorottya Uhrin: The Dog-headed, Cow-footed Men. Mongolian Words in the Historia Tartarorum	43
Attila Györkös: "After long and mature deliberation, he accepted the alliance." Franco-Hungarian Diplomatic Relations in the Late Middle Ages (1457-1490)	61
Judit Csákó: A Hungarian Master at the Head of the French Heretics? Some Remarks on the Narrative Sources of the Movement of the Pastoureaux in 1251	79
<i>Workshop</i>	
Bence Péterfi: Diplomatic and Political Relations between the Kingdom of Hungary and the Duchy Bavaria in the 15 th and 16 th Centuries	113
<i>Echo</i>	
Pál Lővei: King Sigismund in Konstanz, 2014	145
<i>Book Reviews</i>	
Old "Egregii" (Szabolcs Varga)	153
Converting to the Context (Andor Kelenhegyi)	157
Estates and Defence in Croatia and Slavonia in the 16 th Century (Szabolcs Varga)	160

SZERZŐINK

Barabás Gábor, PhD, tudományos munkatárs, Pécsi Tudományegyetem BTK • Csákó Judit, tudományos segédmunkatárs, MTA BTK Történettudományi Intézet • Györkös Attila, PhD, egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem BTK • Kelenhegyi Andor, doktorandusz, Közép-európai Egyetem (CEU) • Lővei Pál, az MTA doktora, tudományos tanácsadó, MTA BTK Művészettörténeti Intézet • Maléth Ágnes, doktorandusz, Szegedi Tudományegyetem BTK • Péterfi Bence, fiatal kutató, MTA BTK Történettudományi Intézet • Skorka Renáta, PhD, tudományos munkatárs, MTA BTK Történettudományi Intézet • Uhrin Dorottya, doktorandusz, Eötvös Loránd Tudományegyetem BTK • Varga Szabolcs, PhD, főiskolai docens, Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola

„Hosszú és érett mérlegelés után beleegyezett a szövetségbe”

Magyar–francia diplomáciai kapcsolatok
a késő középkorban (1457–1490)*

Hunyadi Mátyás 1486 végén hosszú és bonyolult nyugat-európai diplomáciai küldetéssorozattal bízta meg Filipec János váradi püspököt. A főpap követi megbízatásához kapcsolódó feladatokról a kortárs Antonio Bonfini a magyar történelmet bemutató összefoglaló munkájában következőképpen emlékezett meg: „Az uralkodótól különböző utasításokat kapott, legelőször is, hogy midőn az Alpokon inneni Gallián keresztülutazik, a királyfi [Corvin János – Gy. A.] nevében jegyezze el a milánói herceg hűgát [Bianca Sforza]; (...) azután, hogy kössön egyezséget és létesítsen testvéri szövetséget a gallok királyával, hogy a kettős háborúval bajoskodó Miksát kimerítsék; továbbá kérje el ajándékba az oszmán Mahomet török császár fiát, Zaliabust [Dzsem herceg], akit a bátyja kiűzött Ázsiából (...) és most a franciák királyának a hatalmában volt, hogy ennek nevében a korábbinál súlyosabb háborúságot és riadalmat vigyen a törökre.”¹ A tudós humanista fenti leírása tökéletes képét mutatja a késő középkori magyar–francia diplomáciai kapcsolatrendszer legfontosabb kérdéseinek. Az első, és a Magyar Királyság szempontjából talán a legfontosabbnak tűnő feladat: a törökellenes céloknak megnyerni a százéves háború után ismét megerősödő Franciaországot. A magyar történetírás leginkább erre a kérdésre összpontosított kutatásaiban, hogy aztán Kosáry Domokos – már a Mohács előtti nemzetközi külpolitikát elemezve – keserű-ironikus hangon megjegyyezze: bár a korszak minden szövetségi rendszere névleg a török ellen született, ez a frázis a gyakorlatban csupán morális igazolásként szerepelt és valójában más érdekeket szolgált.²

Filipec követsége kapcsán Bonfini utalt egy második tényezőre is, nevezetesen az itáliai ügyekre. Az a körülmény, hogy Mátyás milyen szorosán kapcsolódott a korabeli itáliai politikához, nem szorul különösebb magyarázatra, számos tanul-

* A tanulmány megírását az MTA–DE Magyarország a középkori Európában Lendület Kutatócsoport (LP2014-13/2014) támogatta.

1 Bonfini, 1995. 877. Az eredeti latin nyelvű szöveg: „...ut per Galliam Cisalpinam iter faceret, Mediolani sororem ducis regii filii nomine desponsaret; (...) deinde, ut cum Gallorum rege fedus iceret fraternamque societatem iniret, ut distractum bello duplici Maximilianum absumerent; item Zoliabum Maumetis Ottomani filium Turcorum imperatoris, qui (...) in potestate Francorum regis erat, precario nomine impetraret, ut sub illius nomine Turcum graviore, quam ante, bello metuque afficeret”. Bonfini, 1941. Decas IV, Liber VII, cap. 196–198.

2 Kosáry, 1978. 12.

mány elemezte a kérdést, élve a források viszonylagos bősége nyújtotta lehetőségekkel.³ A francia monarchia itáliai kötődéseit szintén feltárta már a nemzetközi szakirodalom, legyen itt elég megemlíteni az Anjouk által folyamatosan követelt nápolyi trón ügyét, vagy a Valois-k összeköttetéseit Milánóval, Velencével és a velük tartósan baráti politikát folytató Firenzével.⁴ Az viszont, hogy a két politikai szándék, a magyar és a francia számos esetben összeért, eddig még nem váltott ki különösebb visszhangot a történetírásban.

Ezek tudatában érdemes egy harmadik cél vizsgálatára is figyelmet fordítani, nevezetesen arra, hogy Magyarország, mint a keresztény Nyugat egyik jelentős állama, ezer szállal kötődött a korszak dinasztikus-nagyhatalmi konfliktusaihoz. Az általunk vizsgált szűk fél évszázadban a Magyar Királyság akkor, és csak akkor mutatkozott fontos geopolitikai tényezőnek a Valois-család számára, ha az együttműködés vélt vagy valós lehetőséget kínált saját törekvéseik támogatására, legyen szó akár Burgundia, akár a Habsburgok előretörésének korlátozásáról. Mindez azonban fordítva is igaz: a magyar uralkodók csak akkor közeledtek a földrajzilag távol eső francia monarchiához – és más hatalmakhoz –, ha abban konkrét politikai érdekeik támogatóit vélték felfedezni. A 15. század végének diplomáciai kapcsolatrendszerét a törökellenes közös keresztény összefogás távoli eszményein túl ezek a szálak is mozgatták. Meggyőződésem szerint tehát időszerű leszámolni azzal az elmúlt másfél évszázadban olyannyira elterjedt gondolatmenettel, amely Magyarországot a „Nyugat árulásának” áldozataként mutatja be, olyan államnak, amelynek hősies törökellenes küzdelmeit a cinikus nagy hatalmak figyelmen kívül hagyták, vagy éppen kihasználták.⁵

Tanulmányomban tehát a két monarchia négy évtizedes kapcsolatrendszerét a fenti három területen kívánom vizsgálni, utalva arra is, hogy e három dimenzió később, a Jagelló-időszak diplomáciájában is fennmaradt, továbbélt.

A kapcsolatok természete

A kései középkorban – csakúgy, mint a korábbi évszázadokban – a francia és a magyar monarchia földrajzi távolság által is befolyásolt viszonya alkalmi jellegűnek nevezhető, de ugyanakkor rendszerszerűnek is. Ezalatt az értendő, hogy – mint arra már fentebb utaltunk – minden olyan esetben, amikor a két ország közös érdeklő platformra került, a kapcsolatok felújultak, megerősödtek, majd újra elhaltak.

A tanulmányban vizsgálat alá vont korszakban az említett felek közt négy jelentősebb diplomáciai kapcsolatfelvételt soroltunk fel. Az első V. László magyar király (1453–1457) dinasztikus házassági kísérlete volt 1457-ben, amikor is feleségül

3 Teke, 1990. 245–276.; E. Kovács, 2002. 229–247.; E. Kovács, 2003. 955–971.

4 A modern szakirodalom felsorolása meghaladná a jelen tanulmány kereteit, az egyes eseteknél utalok a legfontosabb művekre.

5 Bővebben erről: Györkös, 2013a. 339–351.

kívánta venni VII. Károly francia uralkodó (1422–1461) lányát, Valois Magdolnát.⁶ A második néhány évvel később Mátyás vitatott szerepvállalása az apósa, Podjeb-rád György által szervezett francia–cseh szövetségben, amely egybeesett II. Piusz pápa török elleni keresztes háborús tervével. A harmadik az a bonyolult diplomáciai játszma, ami 1478–1480 között zajlott a Pazzi-háborúnak is nevezett itáliai konfliktus rendezése körül, s végül a negyedik a franciaországi fogságban tartott török renegát, Dzsem herceg magyarországi kiadatása ügyében folytatott akcióso-rozat 1487–1490 között.

Mindezek nyomán azt a tapasztalatot is levonhatjuk, hogy a francia fél szá-mára Magyarország a legkritább esetben sem önmagában, hanem majdnem min-dig egy közép-európai hatalmi koncentráció elemeként volt érdekes. S mindez igaz a magyar külpolitikára is, amely Franciaországban a legkritább esetben látta az ön-álló, szövetségre érdemes felet, ennél gyakrabban kezelte egy általánosabb – folya-matosan változó összetételű – nyugat-európai rendszer egyik fontos tényezőjeként.

A keresztes gondolat és a valóság

Magyar részről a keresztes eszmére való hivatkozás, a fenyegetett Magyar Királyság segélykérése gyakran felbukkanó eleme a diplomáciai tárgyalásoknak. Francia ol-dalról ennek az ideológiának az alkalmazása kevésbé folyamatos, de a Valois ural-kodók is szívesen éltek ezzel az eszközzel, ha politikai céljaik eléréséhez szükség-szerűnek ítélték. Mindkét törekvésre jó példa V. László 1457. évi házassági terve, bár miként arra már a francia,⁷ illetve a magyar szakirodalom is rámutatott,⁸ a di-nasztikus viszony kiépítése valójában egy olyan Valois–Habsburg közös fellépés elemének tekinthető, amelynek célja az előretörő burgundi hercegek hatalmának visszaszorítása lett volna, a kapcsolatokban ugyanakkor mind magyar, mind francia részről megjelentek a keresztes elemek. Idesorolható Várdai Istvánnak, a francia-or-szági követség vezetőjének bemutatkozó beszéde,⁹ amely az egyik első említése a magyarországi *antemurale* eszmének. A korabeli francia krónikások, így Thomas Basin¹⁰ vagy Jean Chartier,¹¹ csakúgy mint az az idő szerint a tours-i udvarban tevé-

6 Ezen tárgyalások kapcsán hangzott el Georges Chastellain burgundi krónikásnak a címben már idézett megjegyzése a francia uralkodó álláspontjáról: „hosszú és érett mérlegelés után (...) a király beleegyezett az említett szövetségbe”, eredetiben: „après longue et meure délibération (...) le roy accorda ladite alliance”. Chastellain, 1864. 368.

7 Újabbán: Paviot, 2003; Debris, 2005.

8 Csernus, 1999. 241–245.; Györkös, 2013c. 271–290.

9 Eckhardt, 1938. 101–104.

10 Krónikájában a következőket írja V. László halálával kapcsolatban: „Tőle lehetett leginkább remélni, hogy a többi keresztény fejedelemmel együtt, különösen akkor, ha erőit a francia király hatalmával sikerült volna egyesítenie, kiűzze Görögországból és Európa más, török által elfoglalt területeiről a török császárt, ezt a vértől megreszegült vadállatot.” Az idézett szövegrészlet magyar fordítása: Csernus, 1999. 242.

11 „...a legkeresztényibb francia király, háborgatni vágyván ellenfeleit, különösen a törököket, a szaracénokat és a keresztény hit más ellenségeit, szövetséget kötött Magyarország királyával.” *Chronique de Charles VII*, 1858. III. 74.

kenykedő itáliai humanista, Gregorius Tifernas¹² szintén ezt az elemet hangsúlyozták. A magyar fél részéről tekinthetjük akár naivitásnak, vagy akár reális váagnak is, hogy Várdai VII. Károlyt és V. Lászlót egyaránt a *kereszténység védelmezőjeként* aposztrofálta. A krónikások esetében azonban az a gyanúnk, hogy a szövetség valós célkitűzéseit inkább elfedni kívánták, mintsem valóban hittek volna benne. A francia Basin – bár saját bevallása szerint a két uralkodó szövetségétől várta Európa megszabadítását a pogány hatalmától – László halálával kapcsolatban mindenesetre azt is megjegyezte, hogy az leginkább a burgundi herceg számára kedvezett, mivel megszabadult nagy ellenségeinek egyikétől, nem mellesleg a francia király szövetségeseitől.¹³

A fentiekhez hasonlóan, a II. Piusz pápa által tervezett 1464. évi keresztes háború diplomáciai útkereséseinek kapcsán is jogosan lehet a magyar szempontból fontos törökellenes gondolatot keresni, de az egyébként elmaradt hadjárat motivációi között fel kell fedezni a pogányok elleni küzdelemben geopolitikai okok miatt érdektelen cseh és francia diplomácia egyéb érdekeit is. Az utraquista Podjebrád György ugyanis a pápa által köré vont vallási-politikai karanténból próbált kitorni azzal, hogy a hangzatos *Tervezet a Kereszténység leendő békéjéről* című írásában egységre ösztönözte az európai uralkodókat. Ez a világi jellegű, az egyházi főhatalmat másodlagos szerepre kárhóztató pamflet végső célként ugyancsak a törökellenes összefogást határozta meg: „*Úgy reméljük, hogy az összes többi keresztény önzetlenül nyújtja segítő kezét egy ilyen szent, kegyes és szükséges ügyért. Ugyanis, aki most megtagadja a segítséget a törökök ellen, az nyilvánvalóan a hitetlenség védelmezője és Krisztus ellenségeinek pártfogója.*”¹⁴ A dokumentum, melyet a Valois-udvarban Mátyás magyar király hallgatólagos (bár korántsem lelkes)¹⁵ egyetértésével mutattak be, nem aratott különösebb sikert. Noha a tervezet az itáliai érdekei miatt II. Piuszal folyamatosan konfrontálódó XI. Lajos király (1461–1483) számára érdekes ideológiai támaszt nyújtott, annak keresztes végkicsengésével az uralkodó már csak azért sem érthetett egyet, mert lekötötték a Burgundi Hercegséggel és az angol monarchiával való ellentétei.¹⁶

Az 1470-es évek végén, Mátyás és XI. Lajos újabb közeledését egy jelentős itáliai konfliktus, a Pazzi-merénylet által kiváltott háború határozta meg. Mindkét fél a törökellenes összefogás hangzatos eszméjével kívánta lecsillapítani az egymás-

12 „*László menni akart a törökre hatalmas erővel, / Féljék hadseregét, nem sajnálta a pénzt. / Kész volt űzni a tengeren által mind a hitetlent, / Hogy szabadulhasson láncaitól a görög*” – Gregorius Tifernas: *Sírvers V. Lászlóra, Magyarország és Csehország királyára (Epitaphium in Ladislaum regem Pannoniae, Bohemiae)*. A fordítást idézi: Boda, 1998. 22.

13 „*A cseh király halála a burgundi hercegnek kedvezett: megszabadította őt egy hatalmas ellenségtől, akinek szövetségét Franciaország királya szemmel láthatóan oly igen kívánta, azért, hogy ily nagy szövetséges segítségével bosszút állhasson a burgundi hercegen.*” Az idézett szövegrészlet magyar fordítása: Csernus, 1999. 242.

14 *Tervezet*, 1998. 30.

15 A magyar királyi tanács tiltakozott ugyan az ellen, hogy Marini cseh követ korábban Mátyás nevében is tárgyalt a franciákkal, de beleegyezett abba, hogy a követ a cseh és a lengyel király mellett a magyar uralkodót is képviselje XI. Lajosnál. Az erről tanúskodó levél egyetlen kiadása: *Epistolae Matthiae Corvini*, 1743. 138–140.

16 Favier, 2001. 442–444.; Györkös, 2015. 152–161.

nak feszülő ellenfeleket.¹⁷ A válság kiváltó oka egy 1478. április 26-án történt esemény volt, amelynek során a Mediciekkel szemben álló másik nagy firenzei família, a Pazziak – pápai jóváhagyást élvezve – a várost uraló család vezetőit a húsvéti misén kívánták eltávolítani. A merénylet háborús konfliktust generált, amelyben Itália két pártra szakadt: Firenze mellé állt Milánó, Velence és Ferrara, valamint sikerült megnyerni a franciák támogatását is.¹⁸ Az ellentétes oldalt IV. Sixtus pápa s a jelentős katonai erővel rendelkező Nápoly képviselte, amelynek uralkodója, I. Ferdinánd (1458–1494) nem volt más, mint Hunyadi Mátyás apósa.

A háború folyamán a francia és a magyar fél közvetítőként lépett fel, s hogy a szemben álló erőket lecsendesítsék, egyikük sem fukarkodott a keresztes retorika használatával. A magyar király már az év őszén Itáliába küldte követét, Francesco Fontanát, hogy a török elleni közös keresztény fellépés szükségességének indokával a helyi hatalmakat jobb belátásra készítse. Az általános itáliai béke beálltával – tette nyilvánvalóvá a küldött – a magyar uralkodó késznek mutatkozik egy közös törökellenes háború vezetésére.¹⁹ Mátyás efféle tartalmú levelet küldhetett Milánónak is, melynek csupán a válaszát ismerjük,²⁰ ez is elég azonban ahhoz, hogy kikövetkeztessük a király eredeti érvelését. Válaszlevelükben ugyanis a milánói hercegek tagadják, hogy szövetségük a Szentszék ellen irányulna, bizonygatják továbbá, mennyi támogatást nyújtottak már eddig is a török ellen, s ennek folytatásában éppen a IV. Sixtus által kirobbantott viszály jelent akadályt. Az írás részletesen kitér a háború okaira, rámutatva a nápolyi király és a pápa felelősségére. Utóbbit különösen kemény szavakkal illetik, kijelentik, hogy tetteivel ő maga tárja ki az ajtót a török előtt.²¹

A magyar királyhoz hasonló érveket hangoztat az ügyben a másik közbenjáró uralkodó, XI. Lajos is. 1478. novemberi levelében, melyet a Szentszékhez küldött követének utasításként írt, utalva a hagyományos *legkeresztényibb király* formulára, magát a hit védelmezőjeként tünteti fel, s a törökök keresztény területekre történő állandó betöréseinek hírére hivatkozva kéri a pápát, segítsen megállítani a pogány előrenyomulását. Az ehhez szükséges béke és összefogás megteremtését egy általános zsinat keretében képzelem, melynek helyszínéül Lyont javasolja.²² Okfejtésében más fenyegetett területek mellett Magyarországot is megemlíti.²³ Látjuk tehát, hogy a két uralkodó, Mátyás és XI. Lajos az itáliai béke érdekében egymással

17 Györkös, 2009. 393–404.

18 Heers, 2008. 235–244.

19 „...predicto Signore suo Re desiderara firmata questa pace Italica, essere facto Capitano Generale contro el Turco.” MDIPE, II. No. 256. (1478. október 26.)

20 MDIPE, II. No. 259. (1478. november 21.)

21 Ugyanígy Velence is hasonló érvekkel állt elő, amikor egy évvel később, 1479. november 10-én és 22-én kelt, Mátyáshoz írott leveleiben a törökkel kötött békéjét mentegeti, mondván az itáliai háborúk lefoglalják az erejét. MDIPE, II. No. 270. és 271.

22 *Négociations*, 1859. 175 et passim.

23 „...pour résister à l’entreprise des ennemys de la foy, qui jà sont si près, comme chacun sait, et les quelz, puis peu de temps en çà, ont conquesté toute la Grèce, le royaume de Bosnie et plusieurs aultres pays et seigneuries, tant es Marches de Poulogne, Honguerie et aultres pays d’Almaigne, qu’en la terre des Vénisiens et près des Marches d’Ytalie...” Uo. 177.

megfeleltethető indokokkal lépett fel, amelyek azt hangsúlyozták, hogy a keresztény államok közötti háború miatt lehetetlen a hitetlenekkel szembeni hatékony fellépés.

A Pazzi-konfliktust végül tényleg a török oldotta meg. A Mediciek és az őket kiátkozó pápa közti megbékélésre az kínált alkalmat, hogy a pogányok 1480 augusztusában elfoglalták az itáliai Otranto városát, ami az ellenfeleket összefogásra ösztökélte. Még az év decemberében a Szentatya a firenzeiek teljesen formális bocsánatkérése után feloldozta a várost az egyházi átok alól, s ezzel a viszály gyakorlatilag lezárult.²⁴ Tudjuk ugyanakkor, hogy Mátyás tényleges katonai segítséget is nyújtott Otranto felszabadítására, míg XI. Lajos távol maradt az eseményektől.

Néhány évvel később – ahogy arról korábban Bonfini beszámolójából is értesültünk – a magyar király követséget menesztett II. Bajazid török szultán (1481–1512) lázadó testvére, a napjait francia fogságban tengető Dzsem herceg kiadatásáért.²⁵ A Filipec vezette küldöttség azonban 1487-ben nem azért volt kénytelen dolgavégezetlenül távozni, mert – Kubinyi András szavaival élve – Mátyás ekkorra már *diplomáciai elszigeteltségbe* került,²⁶ hanem mert az 1480-as évek végén Európában senki nem akart valós konfliktusba keveredni a Portával. Mátyás – minden feltételezés szerint – ütőkártyaként akarta felhasználni a török herceget. A pápa, illetve Velence – amely miután 1479-ben, tizenöt évnyi háború után békét kötött az oszmánokkal – féltek egy kiújuló kelet–nyugati háborútól, ezért a két hatalom mindent megtett, hogy Dzsem ne kerülhessen a kereszténység határvidékét őrző magyar király kezébe.

A magyar követ itineráriuma a dokumentumok alapján jól követhető,²⁷ a mintegy hat hónapig tartó francia tárgyalásainak konkrétumai azonban annál kevésbé, ezért nem tudjuk, milyen érvekkel igyekezett elérni az uralkodója számára fontos török herceg kiadatását. Mindazonáltal Filipec pompázatos kísérettel, gazdag ajándékokkal érkezett VIII. Károly francia király (1483–1498) udvarába, s ennek célja nem pusztán a reprezentáció, hanem az ügyben érdekelt személyek megvesztegetése volt. A váradi püspök bőkezűsége kezdetben valóban megtette hatását. Károly király régensi feladatokat betöltő nővérét, Anne de Beaujeu-t elhalmozták drága ruhákkal és ékszerekkel, amiről Bonfini és a francia források egyaránt tájékoztatnak bennünket.²⁸ A követ ajándékainak hatására néhány tanácsos is a magyar ügy mellett foglalt állást.²⁹ Mindezek ellenére sem érte el célját Filipec követsége, Dzsemet ugyanis 1489 elején a franciák VIII. Ince pápának adták ki, s 1495-ben bekövetkezett tragikus haláláig a pápai udvarban is maradt.

24 Heers, 2008. 242–243.

25 Erről a legrészletesebben: Thuasne, 1892; illetve újabb szövegek kiadásával Vatin, 1997.

26 Kubinyi, 2008. 139–140.

27 Kalous, 2008. 17–43.

28 Mátyás „a királynénak [azaz a régensnőnek – Gy. A.] aranyszálból szőtt köntöst, perzsa ruhákat, öveket, aranyozott szobabútort küldött”. Bonfini, 1995. 877. Június 12-én pedig, amikor Anne de Beaujeu elhagyta Plessis kastélyát, megőrzésre hátrahagyott „*deux coupes et un chapeau de Hongrie, don des ambassadeurs*”. Bricard, 1893. 349–353.

29 Ez a velencei követ szeptember 13-án kelt jelentéséből is kiderül. *MDiplE*, II. 340.; *Lettres de Charles VIII*, 1898. 384–386.

A francia–magyar kapcsolatok egy sajátos terepe: Itália

A korabeli európai nagypolitikát a megosztott Itália, s az Alpokon inneni államoknak a félszigethez fűződő viszonya határozta meg. Anélkül hogy részletezni kívánánk, milyen ellentétek feszültek Itália meghatározó államai (Velence, Milánó, Firenze, Róma, Nápoly) között, leszögezhetjük, hogy a belső viszályok szükségszerűen lehetőséget teremtettek a külső hatalmak beavatkozási kísérleteihez. Itt játszottak szerepet azok a francia, illetve magyarországi érdekek, amelyek alkalomadtán érdekközösséget, máskor érdekellentétet teremtettek a két általunk vizsgált monarchia között. Nem véletlen, hogy a kutató azt az első pillantásra meglepő tényt kénytelen konstatálni, hogy az itáliai források milyen döntő mértékben járulnak hozzá a francia–magyar kapcsolatok tanulmányozásának sikerességéhez. Kissé túlozva azt is mondhatjuk, hogy a kérdéssel foglalkozó szakembernek a dokumentumok feltárásához inkább kell tudnia olaszul, mint franciául vagy latinul.

Visszakanyarodva a 15. század derekának eseményeihez, elmondhatjuk, hogy az 1450-es, illetve 1460-as évek francia–magyar közeledését igencsak megnehezítette az itáliai helyzet, hiszen a Valois-monarchia ekkortájt a félsziget két hatalmával is folyamatos konfliktusban állt, ami nemzetközi helyzetét és útkereséseit is nagyban befolyásolta. VII. Károly azáltal, hogy a bourges-i *Pragmatica Sanctio* révén megszerezte a gallikán egyház fölötti valós hatalmat, már 1438-ban élesen szembe került a pápasággal.³⁰ Ő és utóda, XI. Lajos egyaránt szívesen éltek az országos zsinatok intézményével, illetve Róma sakkban tartására az egyetemes egyházi gyűlés összehívásának fenyegető lehetőségével. Ez hosszú távon megmérgezte a Szentszék és a Valois-dinasztia kapcsolatát.³¹ További hosszan tartó ellentétet szült, hogy a francia uralkodók folyamatosan támogatták az oldalági Anjouk törekvéseit a nápolyi trónra. A hercegi család 1442-ben veszítette el a dél-itáliai királyságot, de sohasem mondott le annak visszaszerzéséről.³² Ez viszont nem pusztán újabb nehézséget jelentett a Nápolyt pártfogoló pápákhoz fűződő viszonyban, hanem egyenesen arra ösztönözte a franciákat, hogy folytonosan beavatkozzanak – ha másként nem, legalább diplomáciailag – a félsziget politikai életébe.³³ A II. Piusz-féle keresztes hadjárat terve mögül többek között ezen okok miatt hátrált ki XI. Lajos, aki 1464. április 22-én római követének írott utasításában kijelentette, hogy az egész törökellenes akció csupán a velenceiek önös érdekeit szolgálja, s a sikernek ők lesznek az egyedüli haszonélvezői.³⁴ Ugyanígy kikelt a pápa ellen is, annak nápolyi politikája miatt.

30 A *Pragmatica Sanctio* eltörölte az *annátákat*, visszaállította az egyházi tisztségek választhatóságát Franciaországban, amit a pápák sohasem fogadtak el. Demurger, 1990. 203–204.

31 Le Roy Ladurie, 1987. 194–196.

32 Favier, 2008. 99–104.

33 Kendall, 1974. 490.; *Négociations*, 1859. 126 et passim.

34 Lajos kijelentéseit Alberico Maletta milánói követ 1464. április 27-én kelt jelentéséből ismerjük. „*Poy fa dire el Re che questa impresa non era honorevole al papa nè al duca de Bergogna et farla con Veneziani mercadanti insolenti et popolari, li quali non fano questa guerra per reverentio de Dio, ma per suo proprio...*” *Dépêches des ambassadeurs*, II. 1919. 94.

Szinte ugyanezek az indulatok munkálkodtak benne bő egy évtizeddel később, mikor a már törökellenes szólamok kapcsán érintett Pazzi-konfliktus kirobbanásával az 1454. évi lodi béke óta többé-kevésbé jól működő itáliai *status quo* felborult.³⁵ Az eseményt követően, mint láttuk, a francia és a magyar külpolitika ellentétes oldalra került. A két uralkodó ekkori kapcsolatfelvétele elsősorban a konfliktus rendezésére törekedett, ami nem volt mentes a politikai nyomásgyakorlástól sem. Mindkettejük érvelési rendszere tartalmazott konkrét fenyegetéseket is. Egyaránt és egyértelműen utaltak arra, hogy akár fegyverrel is készek a konfliktusban részt venni, ténylegesen azonban egyikőjük sem tette ezt meg. Az itáliai származású Francesco Fontana magyarországi követ Ferrarában tett kijelentése szerint Mátyás szükség esetén hajlandó apósa segítségére sietni, hiszen „*aki megsérti Ferdinánd királyt, atyját és apósát, magát a magyar királyt sérti meg*”.³⁶ XI. Lajos ugyanakkor arra intette a nápolyi uralkodót és a pápát, hogy hagyjanak fel a Firenze elleni háborúval, különben „*seregünkkel fogunk gondoskodni arról, hogy a háborút béke kövesse*”.³⁷

Ha létezett is ellentét 1478 folyamán a francia és a magyar uralkodó között, az nem lehetett hosszú életű. XI. Lajos ugyanis egy esztendővel később már egy meg nem nevezett magyar követtel tárgyalt az itáliai ügyekről,³⁸ amely találkozó után francia küldöttet menesztett Közép-Európába, aki Magyarország mellett a Cseh és a Lengyel Királyságot is útba ejtette. A kapcsolatfelvételre okot kínált, hogy XI. Lajos szerette volna bevonni Mátyást és a Jagellókat a pápa sarokba szorítását célzó akciójába, a fentebb említett egyetemes zsinat összehívásának támogatásába. Mátyás a tervet sajátos körülményeire hivatkozva elutasította: figyelemmel kellett lennie – mint írta – apósára, a nápolyi királyra, aki a válságban a Szentszék szövetségese.³⁹

Mátyásnak tehát ezúttal sikerült kihátrálnia a francia érdekeket szolgáló egyetemes zsinat tervének támogatása mögül, de egy szűk évtizeddel később, 1487-től kezdődően, ismét olyan ügyben vette fel a kapcsolatot a francia királlyal – ekkor már VIII. Károllyal –, amely egyrészt a törökellenes összefogás, másrészt az itáliai politika kérdéseit érintette. Hiszen a korábban már bemutatott, Dzsem herceg kiadatására indított nagyszabású diplomáciai kampány azért feneklett meg, mert sem VIII. Ince pápa, sem a Signoria nem kívánt katonai-diplomáciai konfliktusba keveredni Bajezid szultánnal, és ezért minden eszközt bevetettek a francia udvarban a magyar király szándékainak ellehetetlenítésére.⁴⁰

35 Martines, 2003.

36 „...*che chi offendera il Re Ferrando, suo padre et socero, offendera esso Re d'Ungheria*” (1478. október 26.). MdplE, 370.

37 „...*quod si facere recusaverint, curabimus copiis nostris armatorum quas ad illos transmittetur, taliter peragere ut ex bello pax sequatur*.” XI. Lajos milánói hercegekhez írott levelét (1478. augusztus) idézi Combet, 1903. 163.

38 A magyar történeti hagyomány Galeotto Marzio egyik utalása nyomán a magyar delegált személyét ifj. Vitéz János akkori váradi préposttal azonosítja. Vö. Fraknoi, 1899. 297–299.; Marzio, 1979. 81–82.

39 „...*sappiendo questa chosa essere facta contro alla volontà del Pontefice et del Re Ferrando, a'quali era obligatissimo...*” *Aragóniai Beatrix*, 1914. 42–43. (No. 30.)

40 Vatin, 1997. 39–45.; Teke, 1990. 265.; Györkös, 2013b.

Nagyhatalmi-geopolitikai érdekek

A francia–magyar diplomáciai kapcsolatok átfogó elemzése arra mutat, hogy a Magyar Királyság mindig akkor vált igazán fontossá a Valois-monarchia számára, ha elegendő erőt tudott képviselni a burgundi hercegekkel szemben vagy a Habsburg-ellenes francia érdekek támogatására. A törökellenes retorika hangoztatása mellett a Magyar Királyság is elsősorban itáliai vagy nyugati politikájának elősegítése érdekében kötött szövetséget a franciákkal. Egyik részről tehát egyfajta korai, keleti *entente cordiale*, a másik fél részéről pedig a legfontosabb nyugati nagyhatalmak egyikének tekintett Franciaország támogatóként történő megnyerése mozgatta a kapcsolatokat. Tegyük hozzá, hogy egy ilyen típusú kelet–nyugati összefogás realitása – a látványosan eltérő érdekek miatt – legfeljebb alkalmilag valósulhatott meg, hosszú távon sohasem.

Első példánknál maradva, V. László mint Luxemburgi Zsigmond magyar király (1387–1437), német-római császár (1410–1437) örököse joggal tarthatott igényt arra a Luxemburgi Hercegségre, amely a burgundi hódítási törekvések előterében állt. A terület helyzetének rendezetlensége a 15. század közepén számos konfliktus alapjául szolgált. A hercegség tényleges birtokosa a század első évtizedeiben Zsigmond császár, majd unokahúga, Görlitzi Erzsébet volt, aki pénzügyi nehézségei miatt jogairól lemondott Jó Fülöp burgundi herceg javára. 1443-ban Burgundia megszállta a hercegséget, aminek tényét a Habsburgok sohasem fogadták el,⁴¹ ugyanis a Luxemburg-család leányági örököseként V. László is igényt tartott rá. Kilenc esztendővel később László nevében helyi felkelés robbant ki.⁴² Hogy az események ilyen alakulásában a Habsburg politika milyen szerepet játszott, nem tudni, de az ifjú király – nyilván belső pozíciója megerősítése érdekében – 1453-ban biztosította a hercegség korábbi szabadságjogait,⁴³ s még ez év szeptemberében fegyverszünet, majd 1455-ben béke kötött Burgundiával.⁴⁴

Bár a burgundi hercegek 1454-től a törökellenes összefogás támogatóiként átmenetileg szövetségesként tűnhettek fel Magyarországon, ⁴⁵ amikor azonban e viszony a nándorfehérvári diadal nyomán átmenetileg okafogyottá, illetve a sokszor beígért, de mindig elmaradt burgundi támogatás miatt bizonytalanná vált, László cseh, illetve osztrák tanácsadói ismét kijátszották a Luxemburg-kártyát. A hercegség megszerzése francia szövetségben kivitelezhetőbbnek tűnt, mint egyedül, hiszen VII. Károly francia uralkodó sem tekinthetett közömbösen a számára egyre fenyegetőbb keleti szomszédjára. Kétségkívül különös aktualitást

41 Luxemburg helyzetéről: Schnerb, 2005. 214–223.

42 „En ce temps aucuns Luxembourggeois, qui tousjours avoyent tenu en leur courage le parti du roy Lancelot de Hongrie, voyant le duc empesché contre les Gandois, malicieusement cuidèrent faire leur profit, et prendre le temps à leur avantage: et pourtant s’emeurent et rebellèrent et firent rebeller eux la vile de Tionville” – írja a burgundi Olivier de la Marche krónikájában. Marche, 1825. X. 131.

43 A brüsszeli levéltárban őrzött 1453. januári keltezésű oklevél rövid leírása: Du Clercq, 1839. I. 212.

44 A brüsszeli levéltárban őrzött oklevél rövid leírása: *Collection des chroniques*, 1826. 157–158. Ugyanennek értékeléséről: Schnerb, 2005. 222.

45 1454. február 17-én került sor ugyanis Lille-ben a híres „Fácán fogadalmára”, amikor Jó Fülöp és udvarának tagjai felesküdtek a pogányok elleni küzdelemben való részvételre, hogy „a törökök tisztátalan népe ne tapossa el a katolikus egyházat”. Lafortune-Martel, 1984. 130–132.

kölcsönzött az ügynek az a tény is, hogy 1456-ban a francia trónörökös, Lajos *dauphin*, apjával való ellentétei miatt éppen a burgundi hercegnél keresett menedéket.⁴⁶ Ebben a helyzetben tehát a törökellenes magyar érdekek másodlagos szerepet játszottak.

A Habsburgok iránt családirag elkötelezett V. László törekvéseivel ellentétben a mátyási külpolitika egészen 1477-ig burgundi párti volt, a magyar uralkodó ugyanis ebben a szövetséges viszonyban látta a Habsburg-hegemónia korlátozásának egyetlen valós eszközét. Ennek ellenére, bár csak kívülállóként, 1463–1464-ben többé-kevésbé támogató módon asszisztált a cseh uralkodó és XI. Lajos francia király keresztes elveket hangoztató együttműködési kísérletéhez. Abban reménykedett ugyanis, hogy Podjebrád György *Tervezete* alapján széles koalíció alakulhat ki a keresztény monarchiák között, s balkáni védekező politikájához az eddig is szövetséges Róma, Velence és Burgundia mellett francia–cseh támogatást is nyerhet. Csalódnia kellett, mert az egységes keresztény összefogás helyett győzött a réalpolitika, s két céljaiban eltérő koalíció jött létre: a pápai–burgundi–velencei, illetve a francia–cseh. II. Piusz keresztes akciójának megvalósításában csupán az előbbi mutatkozott érdekeltnek, a másik felet ez gyakorlatilag hidegen hagyta. Emiatt a két szövetség nem segítette, hanem kioltotta egymást. Az egyesített európai keresztes háború helyett kiéleződtek az ellentétek a cseh király és a Szentszék, illetve a francia és a burgundi felek között is. Amikor 1464 nyarán II. Piusz pápa meghalt, a törökellenes összefogás eszméje és ezzel a magyar remények is sírba szálltak vele.

A magyar–francia politikai kapcsolatok Habsburg-ellenes éle 1477 után vált egyértelművé, s olyan hagyományt teremtett, amely a Mohács előtti Magyar Királyság történetében többször vissza-visszatérő jelenséggé vált. Úgy tűnik, hogy a francia politika ettől a pillanattól kezdve látott folyamatosan potenciális szövetségest a Magyar Királyságban, vagy általánosabb értelemben Közép-Európában. Hunyadi Mátyás volt az első, aki stabil ellensúlyt kívánt létrehozni nagy nyugati ellenfele, III. Frigyes német-római császár (1452–1493) hátában. Az 1460–1470-es években a burgundi kapcsolatok jól szolgálták ezt a célt, miután azonban Merész Károly burgundi herceg 1477. január 5-én bekövetkezett halálát követően országai lányára, Máriára s annak jegyesére, Habsburg Miksára szálltak, joggal gondolhatta, hogy a „burgundi örökségért” harcba szálló XI. Lajos francia király természetes szövetségese lehet. Az 1477. év francia–Habsburg összecsapásai nyomán ugyanis Lajos megszállta a burgund területek egy részét, és Flandriában is háború folyt a két fél között,⁴⁷ míg Mátyás ugyanezen év június 12-én üzent hadat Miksa apjának, III. Frigyesnek.

A franciák és a magyarok közötti kommunikációról csak közvetett adataink vannak. Tudjuk, hogy Mátyás közelgő háborújáról levelek sokaságában értesítette az európai uralkodókat. Így június 13-án tudósította hadüzenetéről Ernő és Albert

46 Heers, 1999. 46.; Kendall, 1974. 53–66.

47 Potter, 2003. 39–40.

szász hercegeket, Zsigmond tiroli herceget és a svájci konföderációt.⁴⁸ Talán nem túl merész ebből arra következtetni, hogy ezt a gesztust megtette egyik legjelentősebb, potenciális szövetségese, a francia király iránt is. Ennek a feltételezésnek bizonyítását érezzük XI. Lajos egyik, 1478. március 14-én kelt levelében, amelyben felkérte kancellárját, hogy küldje el neki a magyar uralkodóval folytatott korábbi levelezését és követutasításait.⁴⁹ Bár magyar részről a hadműveleteket még 1477. december 1-jén lezárták a gmunden–korneuburgi békében,⁵⁰ s Lajos is fegyverszünetet kötött a következő év július 11-én Miksával Arras-ban,⁵¹ így a szövetség elvileg okafogyottá vált, a kortársak számára a kapcsolat ténye mégis nyilvánvaló volt: 1480 tavaszán a brandenburgi választó azzal az ürüggyel kért támogatást Albert szász hercegtől, hogy arra a franciákkal szövetséges magyar király ellen van szüksége.⁵² Mátyás ekkor kisebb katonai akciót hajtott végre Ausztria határainál,⁵³ s emiatt 1481-ben a nürnbergi birodalmi gyűlésen a birodalom ellenségévé kiáltották ki.⁵⁴ Lajos ugyanakkor fenyegetve érezte magát az 1481-ben ellene kialakuló Habsburg–angol–bretagne-i szövetségtől.⁵⁵ Talán ennek következménye az, hogy még ez évben követváltásról számolnak be a források, nevezetesen hogy Mátyás Franciaországba delegált küldötteit Miksa emberei Metz környékén feltartóztatták.⁵⁶ Bár ennek további sorsáról többet nem tudunk, leszögezhetjük, hogy a két monarchia közötti kapcsolat az 1480-as években sem szakadt meg, csupán más jelleget öltött: 1483 után Mátyás számára a már sokat emlegetett Dzsem herceg kiadatása vált fontossá.⁵⁷

Ugyanakkor a francia–magyar kapcsolatok Habsburg vonatkozása továbbra is megmaradt. Amikor Miksa főherceg néhány évvel később, 1486. február 16-án a frankfurti birodalmi gyűlésen megszerezte a római királyi címet, szinte valamennyi érdekelt európai hatalom úgy érezte, hogy sérelem érte. A választás felháborította az 1469 óta cseh királyi címet viselő magyar királyt, de az 1471-ben cseh királynak megválasztott Jagelló Ulászlót is, akiket választófejedelmi címük ellenére sem hívtak meg a birodalmi gyűlésre. A Habsburgok hatalmának megerősödése ugyanakkor félelemmel töltötte el Franciaországot, a svájci konföderációt és Milánót is. Sőt mivel Miksa megválasztásához nem kérték ki a pápa jóváhagyását, joggal lehetett gondolni, hogy VIII. Ince szintén a Habsburg-ellenzék táborát fogja erősíteni.

48 MKL, 1893. I. 371–373. (1477. június 13.)

49 „Monsieur le chancelier, je vous prie (...) que, incontinent ces lettres veues, vous m'envoyez le double des instructions et lettres que vous avez touchant le roy de Hongrie et que ce soit par ung de vos gens, homme seur et qui face bonne dilligence, et qu'il n'y ait point de faulte...” (1478. március 14.). *Lettres de Louis XI*, 1900. 4. (No. MCIII.)

50 Kubinyi, 2001. 76.

51 Heers, 1999. 77–82.

52 Az 1480. május 29-én kelt követjelentést idézi: Fraknói, 1899. 299.

53 Stájerországi várak elfoglalása: februárban Radkersburg, nyáron pedig Markenstein. Ld.: Gyalóky, 1940. 287.

54 Horváth, 1940. 90.

55 Lavisse–Petit-Dutaillis, 1911. 409.

56 Brugière, 1858. VII. 76–77.

57 MKL, 1893. II. 246–248.

Valós lehetőséggé vált tehát egy szélesebb európai összefogás megteremtése a Habsburgok ellenében, amelyben úgy tűnik, hogy a kezdeményező szerepet a magyar uralkodó töltötte be. Mivel Mátyás ugyanebben az időben már hadban állt III. Frigyesel, a magyar és a francia uralkodó egymást újra szövetségesnek tekinthette. Ennek a közös érdeknek a felismerése vezette Mátyást, amikor 1486 nyarán Sankfalvi Antal udvari káplán és váradi kanonok személyében⁵⁸ követet küldött VIII. Károlyhoz.⁵⁹ A magyar ajánlat kedvező fogadtatásra talált, mert Sankfalvi már augusztus 5-én Milánóba küldte a szövetség azóta elveszett okiratát. Ennek pontos tartalmáról nincs információ, Fraknói állítása – amely szerint a dokumentum lényege, hogy Miksával egyik fél sem köt békét a másik nélkül⁶⁰ – pusztán következtetés, hiszen az ügyről beszámoló egyetlen forrásunk, a ferrarai herceg milánói követének jelentése csupán arról tesz említést, hogy a szövetség Miksa ellen irányult.⁶¹

Sankfalvit 1486. októberi hazatérésekor elkísérte egy *Christophorus* nevű francia követ,⁶² minden bizonnyal Christophe de Plailly királyi kamarás és tanácsos, aki az 1470-es évek elejétől számos diplomáciai megbízatást töltött be.⁶³ Minden tény arra mutat, hogy Mátyás nagy jelentőséget tulajdonított a francia–magyar szövetségnek: Sankfalvi megkapta a pozsonyi prépostságot, a négy hónapig a magyar udvarban vendégeskedő Plaillyt pedig 3000 dukát értékű ajándékkal jutalmazta.⁶⁴ A francia küldött hazatértét összekapcsolták egy újabb magyar követséggel, Filipec János tanulmányunk elején már említett útjával, amelynek legfontosabb célja Dzsem kiadatásának kieszközlése volt. A váradi püspök törekvései a herceg ügyét tekintve kudarcot vallottak, s arról sincs tudomásunk, hogy született volna bármilyen érdemi megállapodás egy újabb, közös Habsburg-ellenes összefogásról. VIII. Károly francia és Miksa német-római király 1489. július 22-én Frankfurtban békét kötött egymással, amelyet októberben követett Mátyás és Miksa megállapodása, ezzel az érdekközösség, amely korábban a magyarok és a franciák között fennállt, megszűnt.

Kitekintés

Mátyás 1490-ben bekövetkezett halála és II. Ulászló hatalomra kerülése merőben új politikai helyzetet teremtett Közép-Európában: a Jagelló-dinasztia immáron Cseh- és Lengyelország mellett a Magyar Királyságot is magáénak tudhatta. A korabeli francia politika csak későn mérte fel ennek jelentőségét. Gyakorlatilag tíz évet kellett várni, amíg a Valois-diplomácia helyén tudta kezelni a térség fontosságát saját

58 Karrieréről ld. Köblös, 1994. 465–466.

59 Sankfalvi július második felében ért a francia udvarba. Fraknói, 1898. 871.; VIII. Károly itineráriuma: Petit, 1896. 17.

60 Fraknói, 1914. 13.

61 „...el predicto Re de Franza se è colligato et confederato cum la Maesta del Re de Hungaria, a damno et in preiudicio del Duca Maximiano” – (1486. augusztus 18.). A levél szövegét közli Fraknói, 1914. 57.

62 Bonfini, 1995. 877.

63 Azonosítására ld. Fraknói, 1914. 17. Funkcióiról ld. Lebeuf, 1858. 368.

64 A ferrarai követ jelentése: *MDiplE*, III. 256.

külpolitikai érdekeiben. Amikor 1500-tól XII. Lajos francia uralkodó (1498–1515) Velencét, valamint a Magyar és a Cseh Királyságot, illetve Lengyelországot a pápával együtt szövetségesévé kívánta tenni, az hivatalosan a nemzetközi diplomáciában szintén törökellenes kereszties akcióként jelent meg. Velence ugyanis 1499 óta újra háborúban állt az Oszmán Birodalommal, a magyar határvidéket pedig már régóta fenyegették a török támadások. A francia kezdeményezést azonban teljesen más indokok hívták életre: XII. Lajos saját itáliai ügyeiben – nevezetesen a Milánói Hercegség megszerzése körüli vitában – próbált támogatókra lelteni. Azt gondolta, hogy a meghódított tartomány fölötti császári investitúrát hatékonyabban el tudja érni, ha a Habsburgok mögött, délen és keleten szövetségesei révén nyomást tud gyakorolni I. Miksára.⁶⁵ Mindez azonban nem jelentette azt, hogy a török elleni háború „eszményét” cinikusan kezelte volna. Beleegyezett abba, hogy a francia egyházi adók egy részét a pogányok elleni harcra fordíthassák, s 1499–1501 között kétszer is flottát küldött az Égei-tengeren szorongatott helyzetbe került velencei hajóhad megsegítésére.⁶⁶

A franciák új közép-európai szövetsége ezúttal házassági kapcsolattal teljesedett ki. XII. Lajos egyik távoli, oldalági rokonát, Foix-Candale-i Anna grófnőt férjhez adta Ulászló cseh–magyar királyhoz. A Jagellók és a Valois-k közötti dinasztikus viszony a korábbinál jóval aktívabb politikai-kulturális kapcsolatrendszer eredményezett, amely azonban téves illúziókba ringatta a francia politikát. XII. Lajos utódja, I. Ferenc (1515–1547) Habsburg-ellenes törekvései kapcsán többször is igyekezett felhasználni a Magyar és a Cseh Királyságot,⁶⁷ figyelmét azonban láthatóan elkerülte az a tény, hogy II. Ulászló francia feleségétől született leánya, Anna 1515-ben hivatalosan is Miksa unokájának, I. Ferdinándnak lett a jegyese, míg a magyar trónörökös, Lajos Miksa másik unokájának, Máriának a vőlegénye. Mindez pedig olyan új politikai helyzetet jelentett a régióban, amelyhez a franciáknak is más eszközökkel kellett alkalmazkodniuk.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadott források

Aragóniai Beatrix

1914 *Aragóniai Beatrix magyar királyné életére vonatkozó okiratok*. Közli: Berzeviczy Albert. Bp., 1914. (Monumenta Hungariae Historica, 4. Diplomataria, 39.)

65 Le Fur, 2001. 57.

66 Baumgartner, 1996. 124–125.

67 Például 1519-ben, a császárválasztáskor, amikor II. Lajos magyar király (1516–1526) segítségét kérte a trón megszerzésére, vagy 1522–1523 során, amikor követe révén próbálta meg a Jagellókat bevonni egy közös birodalom elleni akcióba. Előbbire: E. Kovács, 2008. 179. Utóbbira: Bourrilly, 1913. 64–83.; Barta, 1983. 141 et passim.

Bonfini

1941 Antonius de Bonfinis: *Rerum Ungaricarum Decades*. IV/1. Ed.: Fógel József–Iványi Béla–Juhász László. Bp., 1941.

1995 Antonio Bonfini: *A magyar történelem tizedei*. Fordította Kulcsár Péter. Bp., 1995.

Chastellain

1864 *Oeuvres de Georges Chastellain*. T. 3. *Chronique, 1454–1458*. Publ. par Lettenhove, Kervyn de. Bruxelles, 1864.

Chronique de Charles VII

1858 *Chronique de Charles VII par Jean Chartier*. Publ. par Valet de Viriville, Auguste. Paris, 1858.

Collection des chroniques

1826 *Collection des chroniques nationales françaises, écrites en langue vulgaire du treizième au seizième siècle*. T. XII. Publ. par Buchon, Jean Alexandre. Paris, 1826.

Dépêches des ambassadeurs

1919 *Dépêches des ambassadeurs milanais en France sous Louis XI. et François Sforza*. T. 2. Publ. par Mandrot, Bernard de. Paris, 1919.

Du Clercq

1839 *Mémoires de Jacques Du Clercq, sur le règne de Philippe le Bon, duc de Bourgogne*. Publ. par Reiffenberg, Frederic. Bruxelles, 1839. (2e éd.)

Epistolae Matthiae Corvini

1743 *Epistolae Matthiae Corvini regis Ungariae ad pontifices, imperatores, reges, principes, aliosque viros illustres datae*. Ed.: Kelcz Imre. Cassoviae, 1743.

Lettres de Charles VIII

1898 *Lettres de Charles VIII, roi de France*. T. 1. 1483–1488. Publ. par Pélicier, Paul. Paris, 1898.

Lettres de Louis XI

1900 *Lettres de Louis XI, roi de France*. T. 7. 1478–1479. Publ. par Vaesen, Joseph–Charavay, Étienne. Paris, 1900.

Marche

1825 *Collection complète des mémoires relatifs à l'histoire de France, depuis le règne de Philippe-Auguste, jusqu'au commencement du dix-septième siècle*. T. 9–10. *Les Mémoires d'Olivier de La Marche*. Publ. par Petitot, Claude Bernard. Paris, 1825.

Marzio

1979 Galeotto Marzio: *Mátyás királynak kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről szóló könyv*. Szerk.: Katona Tamás. Bp., 1979.

Mátyás király levelei

1893 *Mátyás király levelei*. 1–2. köt. *Külügyi osztály*. Közzéteszi: Fraknói Vilmos. Bp., 1893.

MDiplE

1875–1878 *Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából 1548–1490*. I–IV. köt. Szerk.: Nagy Iván–Nyáry Albert. Bp., 1875–1878.

Négociations

1859 *Négociations diplomatiques de la France avec la Toscane*. T. 1. Publ. par Desjardins, Abel. Paris, 1859. (Collection de documents inédits sur l'histoire de France. Première série, Histoire politique.)

Tervezet

1998 Tervezet a Kereszténység leendő békéjéről. Podjebrád-béketervezet, 1464. Szerk., ford., bevez.: Karáth Tamás. Szeged, 1998. (Documenta Historica, 39.)

2. Szakirodalom

Barta

1983 Barta Gábor: *A Sztambulba vezető út (1526–1528)*. Bp., 1983.

Baumgartner

1996 Baumgartner, Frederic J.: *Louis XII*. Paris, 1996.

Boda

1998 Boda Miklós: Janus Pannonius olasz kortársa, Gregorius Tifernas V. László-epitáfiumáról. In: *Janus Pannonius és a humanista irodalmi hagyomány*. Szerk.: Jankovits László–Kecskeméti Gábor. Pécs, 1998. 13–23.

Bourrilly

1913 Bourrilly, Victor-Louis: Les diplomates de François Ier: Antonio Rincon et la politique orientale de François Ier (1522–1541). In: *Revue Historique*, 113. (1913) 1. sz. 64–83.

Bricard

1893 Bricard, Georges: *Jean Bourré, seigneur du Plessis (1424–1506)*. Paris, 1893.

Brugière

1858 Brugière, Barante Prosper: *Histoire des ducs de Bourgogne de la maison de Valois, 1364–1477*. T. 7. *Philippe-Le-Bon*. Paris, 1858.

Combet

1903 Combet, Joseph: *Louis XI et le Saint-Siège*. Paris, 1903.

Csernus

1999 Csernus Sándor: *A középkori francia nyelvű történetírás és Magyarország (13–15. század)*. Bp., 1999.

Debris

2005 Debris, Cyrille: „*Tu felix Austria, nube.*” *La dynastie des Habsbourg et sa politique matrimoniale à la fin du Moyen Age (XIIIe–XVIe siècles)*. Turnhout, 2005.

Demurger

1990 Demurger, Alain: *Temps de crises – temps d’espoirs: XIVe–XVe siècle*. Paris, 1990.

E. Kovács

2002 E. Kovács Péter: Magyarország és Nápoly politikai kapcsolatai a Mátyás-korban. In: *Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére*. Szerk.: Fodor Pál–Pálffy Géza–Tóth István György. Bp., 2002. 229–247.

2003 E. Kovács Péter: Corvin János házassága és a magyar diplomácia. In: *Századok*, 137. (2003) 4. sz. 955–971.

2008 E. Kovács Péter: Magyar–francia diplomáciai kapcsolatok a 16. század elején. In: *Redite ad cor. Tanulmányok Sahin-Tóth Péter emlékére*. Szerk.: Krász Lilla–Oborni Teréz. Bp., 2008. 171–186.

Eckhardt

1938 Eckhardt Sándor: Várdai István beszéde a francia király előtt. In: *Egyetemes Philológiai Közöny*, 62. (1938) 101–104.

Favier

2001 Favier, Jean: *Louis XI*. Paris, 2001.

2008 Favier, Jean: *Le Roi René*. Paris, 2008.

Fraknói

1898 Fraknói Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái. Hatodik közlemény: Szántai Mihály, Kalmancsai Domokos, Sankfalvi Antal. In: *Századok*, 32. (1898) 10. sz. 865–875.

1899 Fraknói Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái. Nyolczadik közlemény: ifjabb Vitéz János. In: *Századok*, 33. (1899) 4. sz. 291–309.

1914 Fraknói Vilmos: *Mátyás törekvései a császári trónra*. Bp., 1914.

Gyalókay

1940 Gyalókay Jenő: Mátyás király a hadszervező és hadvezér. In: *Mátyás király emlékkönyv születésének ötszázéves fordulójára*. Szerk.: Lukinich Imre. Bp., 1940. I. köt. 232–307.

Györkös

2009 Györkös, Attila: La guerre des Pazzi et les relations franco–hongroises (1477–1481). In: *Matthias and His Legacy. Cultural and Political Encounters between East and West*. Eds.: Bárány, Attila–Györkös, Attila. Debrecen, 2009. 393–404.

2013a Györkös Attila: Mohács és a török–francia szövetség, avagy a „Nyugat árulásának” mítosza. In: *A magyar emlékezhelyek kutatásának elméleti és módszertani alapjai*. Szerk.: S. Varga Pál–Százaz Orsolya–Takács Miklós. Debrecen, 2013. (Loci memoriae Hungaricae, II.) 339–351.

2013b Györkös Attila: Prince Djem et les relations franco–hongroises 1486–1490. In: *Matthias Rex 1458–1490: Hungary at the Dawn of the Renaissance*. Eds.: Draskóczy István–Horváth Iván et al. Bp., 2013. http://renaissance.elte.hu/?page_id=369

2013c Györkös Attila: V. László francia házassági terve: diplomáciai fordulat 1457-ben? In: *Francia–magyar kapcsolatok a középkorban*. Szerk.: Györkös Attila–Kiss Gergely. Debrecen, 2013. 271–290.

2015 Györkös Attila: „Milyen segítséget lehet remélni egy magyar királytól?” Franciaország és Közép-Európa kapcsolatai az 1460-as évek elején. In: *Fehér lovag. Tanulmányok Csernus Sándor 65. születésnapjára*. Szerk.: Gállfy László–Sáringer János. Szeged, 2015. 152–161.

Heers

1999 Heers, Jacques: *Louis XI*. Paris, 1999.

2008 Heers, Jacques: *Le clan des Médicis. Comment Florence perdit ses libertés, 1200–1500*. Paris, 2008.

Horváth

1940 Horváth Jenő: Mátyás nyugati politikája. In: *Mátyás király emlékkönyv születésének ötszázéves fordulójára*. Szerk.: Lukinich Imre. Bp., 1940. I. köt. 73–92.

Kalous

2008 Kalous, Antonín: Itinerář Jana Filipce (1431–1509). In: *Sborník prací historických XXII. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philisophica. Historica*, 34. (2008) 17–43.

Kendall

1974 Kendall, Paul Murray: *Louis XI*. Paris, 1974.

Kosáry

1987 Kosáry Domokos: *Magyar külpolitika Mohács előtt*. Bp., 1978.

Köblös

1994 Köblös József: *Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában*. Bp., 1994.

Kubinyi

2001 Kubinyi András: *Mátyás király*. Bp., 2001.

2008 Kubinyi András: *Matthias Rex*. Bp., 2008.

Lafortune-Martel

1984 Lafortune-Martel, Agathe: *Fête noble en Bourgogne au XVe siècle. Le banquet du Faisan (1454), aspects politiques, sociaux et culturels*. Montréal, 1984.

Lavissee–Petit-Dutaillis

1911 Lavissee, Ernest–Petit-Dutaillis, Charles: *Histoire de France illustrée. Depuis les origines jusqu'à la Révolution*. Tome IV. Deuxième partie. *Charles VII, Louis XI et les premières années de Charles VIII (1422–1492)*. Paris, 1911.

Le Fur

2001 Le Fur, Didier: *Louis XII. Un autre César*. Paris, 2001.

Le Roy Ladurie

1987 Le Roy Ladurie, Emmanuel: *L'Etat royal, 1460–1610. De Louis XI à Henri IV*. Paris, 1987. (Histoire de France Hachette, 2.)

Lebeuf

1858 Lebeuf, Jean: *Mémoires concernant l'histoire civile et ecclésiastique d'Auxerre et de son ancien diocèse*. T. III. Paris, 1858.

Martines

2003 Martines, Lauro: *April Blood: Florence and the Plot Against the Medici*. London–New York, 2003.

Paviot

2003 Paviot, Jacques: *Les ducs de Bourgogne, la Croisade et l'Orient (fin XIVe siècle–XVe siècle)*. Paris, 2003.

Petit

1986 Petit, Ernest: *Séjours de Charles VIII (1483–1498)*. Paris, 1896.

Potter

2003 Potter, David: *War and Government in the French Provinces: Picardy 1470–1560*. Cambridge, 2003.

Schnerb

2005 Schnerb, Bertrand: *L'Etat bourguignon, 1363–1477*. Paris, 2005.

Teke

1990 Teke Zsuzsa: Az itáliai államok és Mátyás. In: *Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára*. Szerk.: Rázsó Gyula–V. Molnár László. Bp., 1990. 245–276.

Thuasne

1892 Thuasne, Louis: *Djem Sultan, fils de Mohammed II, frère de Bayezid II (1459–1495) d'après les documents originaux en grande partie inédits. Etude sur la question d'orient à la fin du XVe siècle*. Paris, 1892.

Vatin

1997 Vatin, Nicolas: *Sultan Djem. Un prince ottoman dans l'Europe du XVe siècle d'après deux sources contemporaines*. Ankara, 1997.

ATTILA GYÖRKÖS

“AFTER LONG AND MATURE DELIBERATION,
HE ACCEPTED THE ALLIANCE”

FRANCO–HUNGARIAN DIPLOMATIC RELATIONS IN THE LATE MIDDLE AGES (1457–1490)

This paper investigates the Franco–Hungarian contacts in the late medieval period. The most important points of these connections are the marriage negotiations of Ladislas the Posthumous with a Valois princess in 1457, the Hungarian and French attitudes toward the Crusading project of the Pope in 1463–1464, the activity of Matthias and Louis XI as peacemakers in the Florentine Pazzi conflict of the years of 1478–1480, or the attempts of the Hungarian king to obtain prince Cem, the Turkish rebel pretender from his French captivity in 1487. The author analyses how three great international questions of the contemporary Europe, i. e. the Crusading idea, the Italian inner problems or the growing influence of the Burgundian and later the Habsburg Houses determinate the attitudes of the above mentioned diplomatic affairs of the two monarchies.